

Terreinbeschrijving

Mandelanden

Tekst
Uko Vegter

Er zijn weinig nieuwe natuurgebieden in Drenthe waar planten en dieren zich zo snel thuis zijn gaan voelen als het gebied Mandelanden bij Borger. Grote boterbloem en Rietorchis werden in 2016 slechts drie jaar na de inrichting al waargenomen. Ook de Waterral liet toen van zich horen. De basis voor al deze natuurpracht ligt in de waterhuishouding die zorgt voor gunstige omstandigheden voor soorten van natte hooiland- en moerasgebieden.

De naam Mandelanden komt op oude topografische kaarten voor en heeft te maken met de natte omstandigheden die vroeger het gebied kenmerkten. Het werd toen vooral als hooiland oftewel madeland of mandeland gebruikt maar dat was niet altijd gemakkelijk. Vanwege de komvormige ligging was het gebied tot laat in het voorjaar vochtig. De Mandelanden maakt deel uit van de bovenloop van het Voorste Diep en ligt, in tegenstelling tot overige delen van het Hunzedal, op de Hondsrug nabij de zuidrand van Borger. Al in het begin van de 20ste eeuw vond een grote ingreep in het gebied plaats in de vorm van aanleg van het kanaal Buinen-Schoonoord. Het vermoeden bestaat dat de ontwatering die hiermee gepaard ging de natuurkwaliteit van het gebied geen goed heeft gedaan. Dit werd ook bevestigd door Hein Schimmel, één van de onderzoekers van de Drentse beekdalen van het eerste uur.

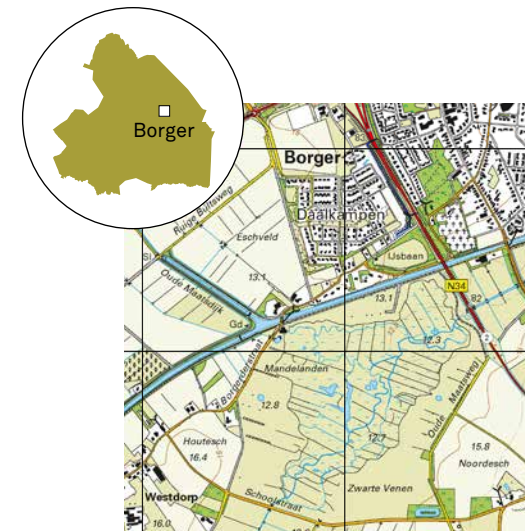
Hij schreef in 1955 in zijn onderzoek naar de kwaliteit van de Drentse beekdalen dat het gebied Mandelanden niet als heel waardevol moest worden beschouwd.

Snel succes

In 2004 is als onderdeel van de *Visie Voorste Diep*, een uitvloeisel van de Hunze-visie, voor het eerst nagedacht over mogelijkheden voor natuurherstel in Mandelanden. Niet alleen werden er kansen voor natuur gezien. Vanwege de lage ligging en de komvorm van het gebied bleek het ook goed mogelijk om hier water vast te houden; een effectieve maatregel om de steeds sterker wordende effecten van klimaatverandering tegen te gaan. Sneller dan verwacht kon het gebied worden vrijgemaakt door uitruiling en aankoop van gronden in het kader van de landinrichting Westdorp. Er werd een inrichtingsplan opgesteld, gevolgd door een bestek in 2011. In 2012 startten de werkzaamheden en op 20 september 2013 was het nieuwe natuurgebied Mandelanden onverwacht snel een feit. In de werkschuur van het Waterschap Hunze en Aa's in Borger werd met betrokkenen het glas geheven op dit snelle succes en op het nieuwe natuurgebied...

Inrichting

De inrichting van het gebied bestond uit verschillende ingrepen. Allereerst werd een groot deel van de meanderende beekloop gereconstrueerd op de historische locatie van voor de ruilverkavelingen. Verder werden bestaande watergangen gedempt en werd op lage plekken de bovengrond verwijderd. Deze grond kwam veelal aan de flanken van het gebied te liggen. Op sommige plekken werd de grond gebruikt voor het aanleggen van nieuwe houtwallen. Aan de uitstroomkant nabij de N34 ter hoogte van Borger kwam een zogenaamde knijpstuw. Deze regelt de snelheid van waterafvoer uit het gebied en daarmee het waterpeil. De insteek voor

 [Knijpstuw](#)

Blauw glidkruid

Weidebeekjuffer

Icarusblauwtje

het peilbeheer is dat de afvoer zodanig traag verloopt dat het gebied zich als een nat natuurgebied kan ontwikkelen maar dat achterliggende landbouwgebieden geen natte voeten krijgen. De stuw is zo gemaakt dat vissen er langs kunnen. Dit betekent dat als ook de overige delen van het Voorste Diep zijn ingericht, vissen vanuit de Hunze via het Voorste Diep de Mandelanden kunnen bereiken. Bij de werkzaamheden werd duidelijk dat de bodems in Mandelanden sterk ijzerrijk zijn. Dit duidt op in ieder geval vroegere invloeden van ijzer- en mineraalrijk grondwater. Vrij snel na de inrichting werd al duidelijk dat het gebied ook echt in natte perioden het water lang kan vasthouden en dat de (grond)waterstand stabiel en relatief hoog is.

Water- en natuurbeheer

In het begin is door het Waterschap Hunze en Aa's en Het Drentse Landschap samen gekeken naar het peilbeheer via de stuw en het onderhoud van de nieuwe beek. Dit leidde tot het aanpassen van enkele drempels in de beek om zo een te grote opstuwende werking te voorkomen. Ook met het stuwbeheer zelf was het voor het waterschap even zoeken naar de juiste maatvoering. Voor het beheer van de Mandelanden is een beheerplan gemaakt. Aanvankelijk was het plan om de twee hogere flanken met hulp van agrariërs uit de omgeving te laten begrazen. Kortgeleden is echter besloten de flank nabij Westdorp in het reguliere maaibeheer op te nemen omdat het voor begrazing toch te nat is. Dit uitte zich onder meer in sterke groei van Pitrus. De natte, lagere gedeelten zijn in de eerste periode beperkt gemaaid. Ondertussen is het ook duidelijk dat wetlandmaaiers moeten worden ingezet om de echt natte gebieden te kunnen maaien en de vorming van bosopslag tegen te gaan. Afgelopen jaar is daarom met een extra beheerinspanning

een flink deel van de natte moeras- en hooilandgedeelten gemaaid.

Toename plantensoorten

Dat het gebied Mandelanden zich bijzonder ontwikkelt werd al snel duidelijk uit diverse meldingen van de vrijwilligers die het gebied monitoren. In verschillende delen van het gebied komen soorten voor die gebonden zijn aan invloeden van grondwater. Tussen de uitkijkheuvel en de N34 komen in de hooilanden soorten voor als Veldrus, Holpijp, Snavelzegge, Duizendknoopfonteinkruid, Kleine waterrepe, Grote boterbloem en Rietorchis. En dit alles in vrij grote aantallen. Dit duidt erop dat op deze flank van de Mandelanden een soortenrijke vegetatiegradiënt zich ontwikkelt met invloeden van ijzer- en mineralen houdend grondwater. Ook verder in het terrein komen bijzonderheden voor. Wat te denken van kranswieren in diverse slenken of het veelvuldig voorkomen van Blauw glidkruid, een niet heel zeldzaam maar wel prachtig plantje van rietmoerassen. Ook het Moeraskartelblad is er gesignaleerd. De waarnemingen laten zien dat de potenties voor verdere ontwikkeling van soortenrijke natte hooilanden en moerasvegetaties groot zijn en er hoogstwaarschijnlijk de komende tijd nog meer te ontdekken valt.

Vogelparadijs

Naast de sterke toename van plantensoorten is het ook verrassend te zien hoe snel vogels zo'n kersvers natuurgebied weten te vinden. Drie jaar na inrichting is de broedvogelbevolking in kaart gebracht. Nieuwkomers onder de broedvogels zijn typische moerasvogels als Watersnip en Waterral. Blauwborst broedde er vroeger incidenteel maar is nu bijzonder talrijk. Ook is er een toename van Graspiepers, Veldleuweriken en Roodborsttapuiten. In de trektijd zijn er grote aantallen

Waterral

Watersnippen en andere steltlopers te zien die hier graag even rusten of wat te eten zoeken. Bruine en Blauwe kiekendieven hebben inmiddels het gebied ook als jachtgebied of slaapplek ontdekt. Grappig om te melden is dat toen de Hunzevisie in 1995 werd gemaakt, er sterk getwijfeld werd of de Zilverreiger op de voorkant van het boekwerkje niet al te ambitieus was. Ruim 20 jaar later is de Grote zilverreiger een bijna een alledaagse verschijning in de Mandelanden en in de rest van het Hunzegebied.

Vliegplek Icarusblauwtjes

Behalve voor vogels levert het terrein nu ook meer kansen voor dagvlinders. De toegenomen bloemenrijkdom en grotere afwisseling in vegetatiestructuur hebben geleid tot een toename in soorten en aantallen. Het gebied is rijk aan kritische graslandvlinders zoals Zwartsprietdikkopje, Bruin zandoogje en Koevinkje. In de kortere vegetaties op de overgangen tussen nat en droog zijn veel soorten klaver te vinden. Grote delen van het terrein kleuren in de zomer geel van de

Gewone rolklaver, Moerasrolklaver en Kleine klaver. Het Icarusblauwtje heeft die klavers nodig voor de afzet van haar eitjes. Mandelanden is nu dan ook één van de rijkste vliegplekken van Icarusblauwtjes in Drenthe.

Eropuit

Steeds meer mensen ontdekken de Mandelanden. En hoewel er geen wandelpad door het gebied loopt, is het buiten het broedseizoen vanaf de randen wel toegankelijk en vanaf de uitkijkheuvel goed te overzien. Prachtig om hier vandaan de vogels van het gebied te volgen. Ook bij de mensen rondom het gebied raakt Mandelanden meer en meer bekend. Zo heeft de planten werkgroep van IVN Borger-Odoorn een rol in de monitoring van het gebied. Zo nu en dan vinden er excursies plaats, onder meer met de Werkgroep Eesergroen. Mandelanden is nu al in veel opzichten een rijk gebied waar nog veel mooie waarnemingen in het verschiet liggen.

Kleine waterrepe

Dit artikel is eerder gepubliceerd in kwartaalblad nr. 96 (december 2017) van Stichting Het Drentse Landschap.